

تأثیر روش تدریس معلم بر ایجاد تعهد اجتماعی در دانش‌آموزان

حمیدرضا محمدی^۱، فاطمه رضائی^۲

^۱ کارشناسی ارشد، پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی زنجان

اداره آموزش و پرورش شهرستان طارم، آموزشگاه شهید جمشیدی

آدرس پست الکترونیک: Hamidreza911@ymail.com

شماره تماس: ۰۹۱۹۳۴۲۱۳۵۰

^۲ کارشناسی ارشد، مشاوره خانواده، دانشگاه آزاد اسلامی ابهر

اداره آموزش و پرورش شهرستان طارم، آموزشگاه شهید کرمی

آدرس پست الکترونیک: rezaei92.f@gmail.com

شماره تماس: ۰۹۱۹۸۴۵۸۵۱۱

چکیده.

تعلیم و تربیت به عنوان یک فعل آگاهانه، ارادی و مبتنی بر تفکر، پیش از هر چیز، فعالیت هنری است که با فعالیت علمی، همراه است و برای متحد ساختن "ذهن و جسم" شاگرد یا "فکر و عمل" او تلاش می‌کند. حصول این اتحاد، تعلیم و تربیت را به "هنری متعالی" تبدیل می‌کند. این، بی شک، همان هنر "هدایت و کنترل یادگیری" است که امروزه به عنوان مهم‌ترین وظیفه‌ی یک معلم تلقی می‌شود. در این مقاله برای بررسی رابطه‌ی تأثیر روش تدریس و رفتار اجتماعی دانش‌آموزان، در یکی از مدارس متوسطه شهرستان طارم، دو کلاس به عنوان نمونه برای تأثیر روش تدریس در رفتار دانش‌آموزان، انتخاب شده است. در این دو کلاس دو گونه روش تدریس توسط یک معلم به اجرا درآمده است. در این مقاله، تأثیر روش تدریس معلم در یادگیری تعهد نسبت به انجام وظایف و اینکه لذت کارگروهی، سبب ایجاد رضایت درونی در دانش‌آموزان و ایجاد انگیزه در تحصیل می‌شود، مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته است. معلم تأثیرگذارترین عنصر در دوران مدرسه بر دانش‌آموزان می‌باشد. معلم با استفاده از روش کار خود، اخلاق کاری، رعایت قوانین موجود، می‌تواند این موارد را به دانش‌آموزان بطور عملی یاد دهد. در این روش تحقیق و پژوهش در این زمینه بصورت پژوهشی و کتابخانه‌ای می‌باشد.

کلمات کلیدی: روش تدریس، تعهد معلم، کارگروهی، همیار معلم.

مقدمه و بیان مسئله.

تعلیم و تربیت به عنوان یک فعل آگاهانه، ارادی و مبتنی بر تفکر، پیش از هر چیز، فعالیتی هنری است که با فعالیت علمی، همراه است و برای متحد ساختن “ذهن و جسم” شاگرد یا “فکر و عمل” او تلاش می‌کند. حصول این اتحاد، تعلیم و تربیت را به “هنری متعالی” تبدیل می‌کند. این، بی شک، همان هنر “هدایت و کنترل یادگیری” است که امروزه به عنوان مهم‌ترین وظیفه‌ی یک معلم تلقی می‌شود.

معلم به عنوان هدایتگر تعلیم و تربیت و نزدیک‌ترین فرد به دانش‌آموز در روابط آموزشی، با رفتار و اخلاق و منش و طرز تفکر و روش کار خود، بصورت مستقیم و یا غیرمستقیم به دانش‌آموز القاء می‌کند که اکنون و در آینده، در اجتماع نسبت به افراد دیگر و خود چگونه باید رفتار کرد.

کسب مهارت‌های اجتماعی کودکان بخشی از اجتماعی شدن آنان است؛ در فرایند اجتماعی شدن، هنجارها، مهارت‌ها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتار فرد شکل می‌گیرد، تا به نحو مناسب و مطلوبی نقش کنونی یا آتی خود را در جامعه ایفا کند (به‌پژوه، ۱۳۸۹).

معلم با ابراز دغدغه‌های اجتماعی خود و با رفتار و میزان تلاش در کلاس درس و در محیط مدرسه، با تشویق رفتار دانش‌آموز، به دانش‌آموز یاد می‌دهد که نسبت به برخی مسائل در اطراف خود، حساسیت داشته باشد یا خیر.

بنابراین روش‌های تدریس معلم نیز که یکی از اصلی‌ترین مولفه‌های موثر در روابط بین دانش‌آموز و معلم است، در میزان تأثیرگذاری در وظایف و میزان تعهد دانش‌آموز نسبت به اجتماع نیز دخالت دارد. در یکی از مدارس متوسطه شهرستان طارم، دو کلاس به عنوان نمونه برای تأثیر روش تدریس در رفتار دانش‌آموزان، انتخاب شد. در این دو کلاس دو گونه روش تدریس توسط یک معلم به اجرا درآمد که در ادامه به تفسیر این موضوع پرداخته شده است.

۱. روش‌های تدریس^۱.

مفهوم تدریس به آن قسمت از فعالیت‌های آموزشی که با حضور معلم در کلاس درس اتفاق می‌افتد اطلاق می‌شود. تدریس بخشی از آموزش است و همچون آموزش یک سلسله فعالیت‌های منظم، هدفدار و از پیش تعیین شده را در بر می‌گیرد و هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری از سوی معلم است. به آن قسمت از فعالیت‌های آموزشی که به وسیله‌ی رسانه‌ها و بدون حضور و تعامل معلم با دانش‌آموزان صورت می‌گیرد به هیچ وجه تدریس گفته نمی‌شود. بنابراین این آموزش معنایی عامتر از تدریس دارد. به عبارت دیگر می‌توان گفت هر تدریسی آموزش است، ولی هر آموزشی ممکن است تدریس نباشد.

«تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد، بر اساس طراحی منظم و هدفدار معلم، برای ایجاد تغییر در رفتار شاگرد. تدریس مفاهیم مختلف مانند نگرش‌ها، گرایش‌ها، باورها، عادات و شیوه‌های رفتار و به طور کلی انواع تغییراتی را که می‌خواهیم در شاگردان ایجاد کنیم، در بر می‌گیرد.» (صفوی، ۱۳۷۰).

روش‌های تدریس بر دو نوع است:

¹.teaching method

روش‌های زبانی ۱: در این گروه از روش‌ها، تنها معلم یا مدرس فعالیت می‌کند. وی از وسایل و امکانات مختلف موجود استفاده کرده و مطلب مورد نظر را آموزش می‌دهد.

روش‌های فعال ۲: در این گروه از روش‌ها دانش‌آموزان در یادگیری نقش فعالی داشته و به همراه معلم و مدرس، به فعالیت پرداخته و به صورت ملموس با موضوع مورد تدریس ارتباط دارند.

هریک از روشهای تدریس دارای انواع مختلف می‌باشند. در این مقاله، از روشهای فعال و زبانی، هردو استفاده شده است.

۲. رابطه بین روش تدریس و رفتار دانش آموز در کلاس

هر دانش‌آموزی بطور متوسط، نصف روز خود را در مدرسه با دانش‌آموزان و معلمان سپری می‌کند. دانش‌آموزان در روابط آموزشی که در کلاس با معلم دارند، هنجارها و ناهنجاری‌ها را می‌شناسند و یا با توجه به یک رفتار، یک هنجار را برای خودشان تعریف می‌کنند.

چون دانش‌آموز، خود را مرید معلم می‌یابد، رفتار و منش معلم می‌تواند دانش‌آموز را فردی متعهد به انجام وظایف و بالعکس، فردی بی‌تفاوت نسبت به مسائل اطراف، به بار آورد.

انضباط کاری، مهرورزی، دادرزی، معاشرت سازنده، مشورت، تواضع، وفای به عهد، خدمت‌گزاری و مدارا از جمله شیوه‌های مطلوب اخلاقی مورد تأکید اسلام در مدیریت سازمان‌ها محسوب می‌شوند (غیبی پور، ۱۳۸۹)

هر یک از این عوامل در جای خود قابل بررسی است و در رفتار دانش‌آموزان موثر است. برای بررسی این کار، در کلاس A، معلم با روش معلم محوری و روش سخنرانی به تدریس می‌پردازد. ولی در کلاس B، ابتدا به روش بارش مغزی و سخنرانی به تدریس پرداخته و سپس بقیه‌ی ارزشیابی عملی و آموزش را به گروه‌های دانش‌آموزی می‌سپارد که در این گروه‌ها، قوانین زیر برقرار است:

ارزشیابی نهایی گروه‌ها اینگونه است که از هر عضوی سوال شود، بقیه‌ی اعضای گروه همان نمره را خواهند گرفت. البته این مورد در ابتدا مورد اعتراض دانش‌آموزان قرار گرفت. ولی پس از اجرای آن و تغییر در نمره نهایی ایشان، مورد رضایت و استقبال ایشان قرار گرفت.

قبل از شروع جلسه کلاسی، باید اعضای گروه‌ها از انجام وظایفشان، توسط همدیگر مطلع می‌شدند و نواقص یکدیگر را برطرف می‌نمودند.

چند دقیقه قبل از ورود معلم به کلاس، باید دانش‌آموزان در هر گروه حل تمرینهای واگذار شده را شروع کنند.

این روش تدریس، به مدت دو ماه، به اجرا درآمد که در ادامه، به عوامل موثر در رفتارهای اجتماعی دانش‌آموزان و روش تدریس بکار گرفته شده، پرداخته شده است.

¹Linguistic methods

² Active methods

۳. توانمندسازی دانش‌آموز با قرار دادن وی در یک جامعه‌ی یادگیری.

اگر روش تدریس به گونه‌ای باشد که دانش‌آموز درباره‌ی آن مطلب، با همکلاسی‌های خود هیچ ارتباط کلامی نداشته باشد و فقط در کلاس مستمع باشد، افکاری که در آن هنگام به ذهن وی خطور می‌کند را شاید در اوقات دیگر نتواند ارائه دهد. جدای از اینکه این وضعیت موجب اختلال در یادگیری وی و شاید کنای یادگیری دانش‌آموز گردد. دانش‌آموز، در این وضعیت یاد می‌گیرد افکار خود را پنهان کند و درباره‌ی آن با دوستانش بحث نکند. در نتیجه کم‌کم نسبت به ارائه‌ی عقیده‌ی خود در میان جمع، ناامید و بی‌تفاوت خواهد شد.

«هنگامی که دانش‌آموزان با حس تعلق و ایمنی در یک جامعه از فراگیران را دارند، آنها به ریسک‌پذیری و کشف ایده‌های جدید توانمند می‌شوند. اتفاق خوبی رخ می‌دهد که آنها بطور مشترک، در یک ساختار قرار می‌گیرند. دانش‌آموزان به تفکر، ایجاد هنجارهایی برای تعامل با یکدیگر، با همکاری همدیگر، دعوت می‌شوند. این هنجارها، به مسئولیت‌پذیری آنان در یادگیری خودشان و همکلاسی‌هایشان کمک می‌کند.» (Capacity Building Series، ۲۰۱۲).

گردآوری اطلاعات و شواهد نشان داد که در کلاس A، رقابت دانش‌آموزان بصورت فردی بوده و آنان نسبت به یادگیری یکدیگر و اینکه همکلاسی‌هایشان تکالیفشان را انجام داده‌اند یا خیر، هیچ حساسیتی نداشتند. این روش در کلاس سبب شده بود که روند یادگیری و فرآیند پیشرفت آموزشی در کلاس بسیار کند صورت گیرد. اما در کلاس B، با اجرای روش گروهی گفته شده، پس از چند جلسه، دانش‌آموزان به این روش علاقمند شده بودند. چون ایشان قبل از ورود معلم به کلاس، شروع به حل مسائل درسی در پای تخته می‌کردند. دانش‌آموزان در غیاب معلم نیز بدون اصرار عوامل اجرایی مدرسه، در کلاس با یکدیگر همان بحث‌های گروهی خود را در درس ریاضی ادامه می‌دادند.

مهمتر از همه‌ی این موارد اینکه، دانش‌آموزانی که در بحث کلاسی درس، شرکت نمی‌کردند و بیشتر مستمع بودند، نیز به بحث و گفتگو و ارائه فکر علاقمند شده بودند. قرار گرفتن دانش‌آموزان کمر و گوشه‌گیر در گروه‌های کوچک یادگیری به یادگیری و اجتماعی شدن ایشان کمک بسیاری خواهد کرد.

۴. تعهد و نیت کاری معلم و تأثیر بر دانش‌آموز

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «اعمال انسان براساس نیت آنها ظاهر می‌شود، بنابراین پاداش و تنبیه

هر شخص باید براساس نیت او داده شود.» (غیبی پور، ۱۳۸۹)

در گردآوری شواهد مشخص شده که، برقراری برخی قوانین خاص در کلاس B، مانند اینکه، قبل از ورود معلم به کلاس، دانش‌آموزان شروع به مرور درس توسط همیار معلم داشته باشند، موجب شد آنان به تدریج منظم شوند و بدون هشدار و یادآوری قوانین در هر جلسه کار خود را سروقت انجام دهند. ولی در کلاس

A، دانش‌آموزان منتظر ورود معلم به کلاس بودند تا درس را آغاز کند. همچنین در این کلاس، اکثریت دانش‌آموزان از میزان یادگیری همدیگر آگاه نبودند، و این سبب شده بود رقابت آنان نیز، با استفاده از نمره و سطح علمی پایین باشد.

پس از اینکه از هر گروه، یک یا دو نفر توسط معلم ارزیابی می‌شد، و نمره کلی به هر گروه داده می‌شد، کارکرد افراد گروه نیز توسط معلم با استفاده از نمره، به آنان بازخورد داده می‌شد که در طی کار گروهی و نظارت معلم آنان چگونه کار انجام می‌دادند. این مسئله و روش ارزشیابی سبب شد افراد گروه متوجه باشند که در عین انجام کار گروهی، خود فرد نیز بسیار بااهمیت می‌باشد.

نظم معلم برای ورود به کلاس درس و اجرای قوانین در هر گروه و نمره‌ی درسی گروه و ارزیابی تک‌تک افراد گروه نیز سبب شد دانش‌آموزان به معلم خود اعتماد کرده و عدالت گروهی و فردی برای ایشان تعریف شود.

«تعهد معلم، رابطه‌ی نزدیکی با عملکرد کاری و توانایی او برای نوآوری و ادغام ایده‌های جدید بصورت عملی دارد غیبت، جابجایی کارکنان، روی دستاورد دانش‌آموزان و نگرش آنها نسبت به مدرسه تأثیر مهمی دارد. (کراسول، ۲۰۰۴).

سطح تعهد معلمان به عنوان یک عامل کلیدی در موفقیت برنامه اصلاحات آموزشی جاری در نظر گرفته می‌شود که عنوان به شدت تحت تأثیر تمایل معلمان به تعامل در همکاری و اعمال انعکاسی و حیاتی قرار می‌گیرد. (کراسول، ۲۰۰۴)

نتیجه گیری و پیشنهاد.

روش کار معلم و رفتار وی در رفتار و طرز تفکر دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. از این پژوهشی که در دو کلاس انجام گرفته است، می‌توان نتیجه گرفت که انضباط کاری معلم، به خود معلم، یاد می‌دهد که وجود نظم، سبب نتیجه‌گیری خوب از کار خواهد بود و دانش‌آموزان در هر مقطع تحصیلی، با دیدن رفتار معلم در مدرسه، از میزان تعهد و علاقه‌ی وی به کار خود آگاه می‌شوند. بدون اینکه این مسئله از طرف معلم ابراز شود. معلم با روش تدریس، به دانش‌آموزان یاد می‌دهد که در فرآیند مسائل کاری و اجتماعی، چگونه باهم برخورد کنند. همچنین با قرار دادن دانش‌آموز در یک جامعه‌ی یادگیری، چگونگی برخورد با دیگران و روش تعامل با گروه را فرا می‌گیرد و نتیجه می‌گیرد که کار گروهی، سبب پیشرفت در فرآیند کاری و یادگیری بهتر او خواهد بود.

منابع.

به‌پژوه، احمد، سلیمانی، منصور، (۱۳۸۹). تأثیر آموزش مهارت های اجتماعی بر سازگاری اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دیرآموز. فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۳، سال نهم، بهار ۱۳۸۹. صفوی، امان‌الله. ۱۳۷۰، کلیات روشها و فنون تدریس، تهران، نشر معاصر.

غیبی‌پور، علیداد. (۱۳۸۹). بررسی بین اخلاق کاربا تعهد سازمانی و عملکرد شغلی از دیدگاه معلمان شهرستان لالی. پایان‌نامه ارشد. گروه علوم تربیتی. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه شهید چمران اهواز.

منابع انگلیسی.

1. Croswell, Leanne J. & Elliott, Robert G. (2004) Committed teachers, passionate teachers: the dimension of passion associated with teacher commitment and engagement. In *AARE 2004 Conference*, 28th November - 2nd December, Melbourne, Australia.
2. Capacity Building Series. (2012). *The Third Teacher*. Ontario Ministry of Education.